

Utrechtse Heuvelrug

Bartho Hendriksen

Colofon

©2025 Odyssee Reisgidsen vof | odyssee-reisgidsen.nl

©2025 Bartho Hendriksen

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 9789461231741

NUR 511

Eerste druk mei 2025

Tekst: Bartho Hendriksen

Serieredactie: Bartho Hendriksen en Leo Platvoet

Foto's: Bartho Hendriksen tenzij anders aangegeven

Kaarten: UvA Kaartenmakers, Amsterdam | uva-kaartenmakers.nl

MK = (meestal) gratis toegang met Museumkaart

Odyssee Reisgidsen

Odyssee Reisgidsen levert zijn titels als paperback of als e-book. Paperbacks zijn verkrijgbaar bij de (reis)boekhandels in Nederland en Vlaanderen, via online-boekhandels of de Odyssee-website. De e-books zijn verkrijgbaar via de Odyssee-website en een groot aantal internetplatforms. Uiteraard proberen wij de geboden informatie zo actueel en accuraat mogelijk te houden. Toch kunnen er onvolkomenheden en fouten in de tekst voorkomen. Odyssee aanvaardt daarvoor geen verantwoordelijkheid.

Met dank aan

Mary Kuiper, Wim ten Brinke en Fred Geers

Foto omslag paperback: Kasteel Renswoude. Foto Mary Kuiper

Foto omslag: Pyramide van Austerlitz. Foto Mary Kuiper

Foto pagina 5: Andrieskerk, Amerongen. Foto Mary Kuiper

Odyssee Reisgidsen

Volg Odyssee Reisgidsen op Facebook en Instagram
odyssee-reisgidsen.nl | info@odyssee-reisgidsen.nl

Voorwoord

De Utrechtse Heuvelrug biedt een uitgebreide verkenning van de regio, met aandacht voor de natuur en de geschiedenis. De bossen en heidevelden van deze regio nodigen uit tot lange wandel- en fietstochten. Tussen Zeist en Rhenen liggen de (voormalige) esdorpen als een lang groen lint langs de provinciale weg N225: het statige Zeist, het dubbeldorp Driebergen-Rijsenburg, het keizerlijke Doorn, het landelijke Leersum, het kasteeldorp Amerongen en het vestingstadje Rhenen. Kastelen, landhuizen en villa's completeren het beeld van de Stichtse Lustwarande.

De gids bevat praktische informatie over bezienswaardigheden, musea en wandelroutes, evenals tips voor horeca en overnachtingsmogelijkheden. Belangrijke historische locaties zoals de Cunerakerk in Rhenen en Kasteel Drakensteijn in Lage Vuursche worden besproken, evenals de flora en fauna van het gebied, waaronder de aanwezigheid van wolven en diverse vogelsoorten. De gids benadrukt ook de culturele betekenis van de regio, met aandacht voor evenementen en lokale tradities. Met kaarten en duidelijke indelingen is de gids een waardevolle bron voor zowel toeristen als inwoners die de Utrechtse Heuvelrug willen verkennen.

Veel reisplezier op de Utrechtse Heuvelrug,
Bartho Hendriksen

Updates

De redactie van deze gids is afgesloten in april 2025. Uiteraard hebben we geprobeerd de geboden informatie zo actueel en accuraat weer te geven. Toch kunnen er onvolkomenheden en fouten in de tekst voorkomen. Odyssee aanvaardt daarvoor geen verantwoordelijkheid.

Updates van de gids Utrechtse Heuvelrug kun je vinden op de Odyssee-website: odyssee-reisgidsen.nl/item/uh-updates.

Inhoudsopgave

Utrechtse Heuvelrug

Utrechtse Heuvelrug verkennen 7

Odyssees aanraders Utrechtse Heuvelrug 14

Utrechtse Heuvelrug van dorp tot dorp

Amersfoort 15

Baarn 24

De Bilt-Bilthoven 29

Leusden 32

Renswoude 36

Rhenen 40

Elst 45

Scherpenzeel 47

Soest 49

Utrechtse Heuvelrug 53

Driebergen-Rijsenburg 53

Amerongen 56

Doorn 60

Leersum 64

Maarn en omgeving 66

Veenendaal 69

Woudenberg 71

Zeist 73

Praktische informatie

Utrechtse Heuvelrug van A tot Z 80

Register 82

Kaders

Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug 8

Vorstengraf 9

Via Regia 10

Vijftigers 11

De wolf 13

Grebbelinie 38

Winterkoning 41

Cuneralegende 42

De Slag om de Grebbeberg 43

Wegh der Weegen 52

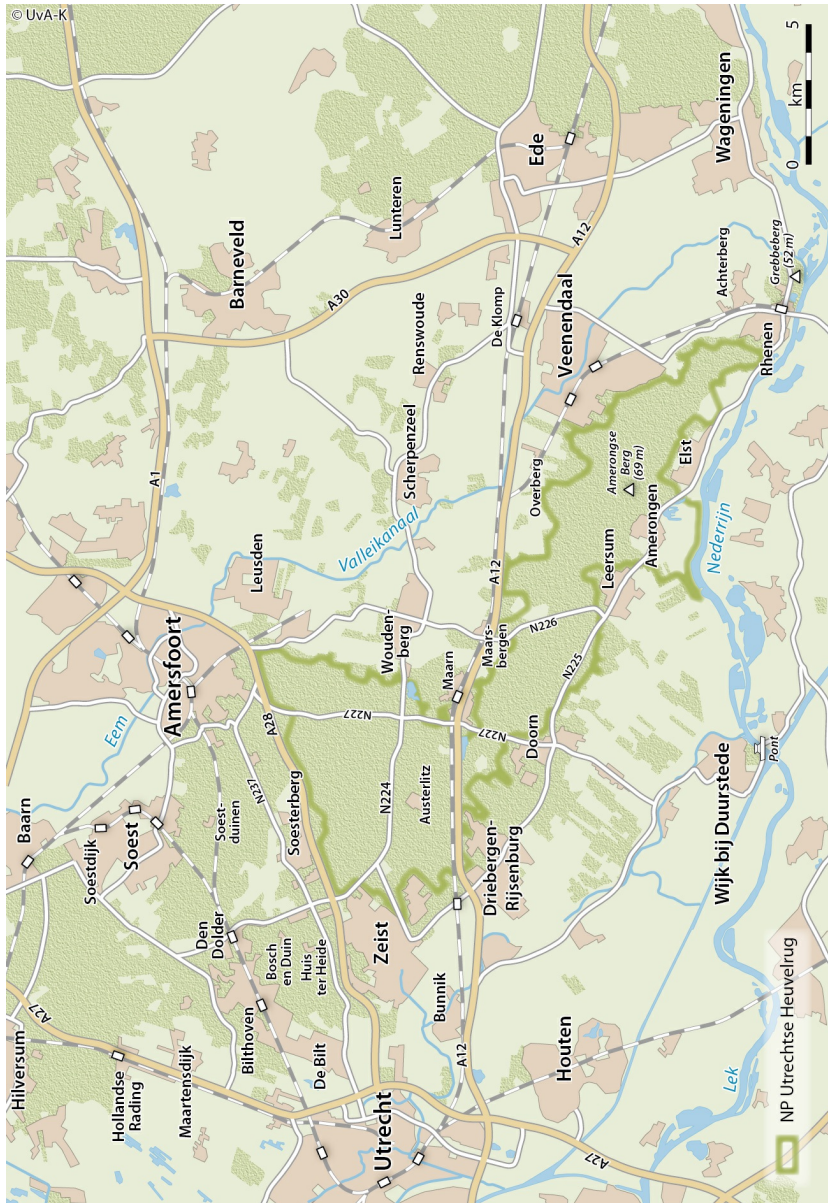
Tabaksteelt 58

Grafheuvel 59

Evangelische Broedergemeente 74

Buitenplaatsen op de Utrechtse Heuvelrug 75

Stichtse Lustwarande 77

Utrechtse Heuvelrug verkennen

Zandverstuiving op de Utrechtse Heuvelrug

De naam Utrechtse Heuvelrug kan tot enige verwarring leiden. De naam verwijst naar de stuwwal die zich over een afstand van vijftig kilometer van het Gooi het noordwesten tot de Grebbeberg in het zuidoosten uitstrekt. Utrechtse Heuvelrug is de naam van de gelijknamige gemeente op de zuidflank van de heuvelrug. En als laatste draagt het nationale park in het gebied de naam Utrechtse Heuvelrug.

In deze gids wordt het gebied beschreven dat wordt gevormd door het Utrechtse deel van de stuwwal en de gemeenten Amersfoort, Baarn, De Bilt, Leusden, Renswoude, Rhenen, Scherpenzeel, Soest, Utrechtse Heuvelrug, Veenendaal, Woudenberg en Zeist omvat.

Langgerekte plooi

Als een langgerekte plooi strekt de Utrechtse Heuvelrug zich uit van het Gooi meer tot aan de Nederrijn bij Rhenen. De uit zand en grind bestaande stuwwal heeft een lengte van vijftig kilometer en varieert in breedte van twee tot vijftien kilometer. Bij de Amerongse Kop ligt de hoogste top op 68,9 meter. Tot ver in de middeleeuwen was de Heuvelrug bedekt met een dicht bos. In het overgangsgedebied van hoog (Heuvelrug) naar laag (Kromme Rijngebied) ontstond een lang lint van esdorpen: Zeist, Doorn, Driebergen, Amerongen en Leersum. Op de lagere, vochtige gronden lagen de wei- en hooilanden, op de hogere, droge zandgronden de akkers. De bossen en de heidevelden werden gebruikt voor het weiden van schapen. De heideplaggen en de schapenmest hielden de

Buitenplaatsen

Na de Reformatie (1580) werden kerkelijke bezittingen, zoals het klooster Oostbroek, verbeurd verklaard en omgevormd tot buitenplaatsen. In de 17de eeuw werd de Heuvelrug een geliefde regio voor de aanleg van nieuwe buitenplaatsen. Langs de weg van Zeist naar Doorn, van Maartensdijk naar Soestdijk, rondom Lage Vuursche, langs de *Wegh der Weegen* (zie kadertekst) van De Bilt naar Amersfoort en rond Leersum en Maarn ontwikkelden zich tal van buitenplaatsen.

Met de komst van de buitenverblijven nam het areaal bos toe door de aanleg van parkbossen. In de 19de eeuw werden op de zandgronden naaldbossen geplant voor de Limburgse mijnen. Tijdens de jaren 1930 werden in het kader van de werkverschaffing bossen rond Lage Vuursche en Austerlitz aangeplant.

Groei

Sinds 1900 zijn de dorpen op de Heuvelrug sterk gegroeid. Door goede spoor- en tramverbindingen en een goed wegennet konden veel mensen in de bosrijke omgeving wonen. Bestaande buitenplaatsen werden opgedeeld en omgevormd tot villaparken. Landhuizen kregen een nieuwe functie als kantoor, sanatorium, gezondheidscentrum, conferentieoord of kliniek. Na de Tweede Wereldoorlog nam de groei van de dorpen verder toe. De landbouw, ooit de belangrijkste bron van inkomsten op de Heuvelrug, speelt nauwelijks nog een rol. De meeste inwoners van de Heuvelrug werken in de dienstverlening binnen of buiten hun woonplaats.

Grote delen van de Heuvelrug zijn in bezit of vallen onder het beheer van natuurorganisaties als het Utrechts Landschap, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten.

Vijftigers

*De Utrechtse Heuvelrug heeft zijn **vijftigers**, heuvels die minstens een hoogte van vijftig meter of meer bereiken. Voor Nederlandse begrippen gaat het hiermee om aanzienlijke hoogtes; bijna alle heuvels dragen dan ook met trots de naam 'berg'.*

- 1 Amerongse Berg 69,3 m – Amerongen
- 2 Vlakke Berg 65,7 m – Amerongen
- 3 Elsterberg 62,5 m – Elst
- 4 Buurtsche Berg 59,9 m – Rhenen
- 5 Ruiterberg 57,9 m – Doorn
- 6 Sparreboomsche Berg 54,8 m – Elst
- 7 Prattenburgse Berg 53,0 – Elst
- 8 Doornse Kaap 53,0 m – Doorn (met uitzichttoren)

Op de top. Foto Mary Kuiper

Odyssees aanraders Utrechtse Heuvelrug

Mooiste wandelingen

Kwintelooijen. Foto Mary Kuiper

- De zandgroeve van Kwintelooijen, Rhenen
- De woeste duinen van de Soesterduinen, Soest
- De uitgestrekte heidevelden van landgoed Heidestein-Bornia, Zeist
- Leersumse Veld: bos, heide, zand en plassen, Leersum

Archeologie

- De opengesneden grafheuvel Amerongse Bos, Amerongen
- De mysterieuze Heimenberg op de Grebbeberg, Rhenen
- Celtic fields, Maarnse Grindweg tussen Maarn en Maarsbergen

Mooiste musea

- Het lommerrijke Nationaal Bomenmuseum, Doorn
- Archeologische vondsten in het Stadsmuseum Rhenen
- Grebbelinie Bezoekerscentrum, Renswoude

Lommerrijke landgoederen

Landgoed Darthuizen. Foto Mary Kuiper

- Kasteel Amerongen
- Het keizerlijke Huis Doorn
- Slot Zeist, het Versailles van het noorden
- Landgoed Darthuizen, schoolvoorbeeld Engelse landschapsstijl, Leersum

Een omweg waard

- Het indrukwekkende Broeder- en Zusterplein, Zeist
- De 'Utrechtse' toren van de Cunerakerk, Rhenen
- Pyramide van Austerlitz, een heuvel opgeworpen ter bestrijding van

de verveling

- Stormpad Breedeveen (Boswachterij Leersum) dat door het kaalgeslagen bos (valwind 18 juni 2021) slingert.

Amersfoort

Zicht op de Zuidsingel. Foto Mary Kuiper

Amersfoort ligt op een uitloper van de ‘Amersfoortse Heuvelrug’, een onderdeel van de Utrechtse Heuvelrug, op de overgang naar het Eemland. Amersfoort bezit een van de mooiste binnensteden van Nederland. Aan de Hof, het grote marktplein, staat de St.-Joriskerk. Van de tweede kerk aan het plein is na een zware ontploffing alleen de toren bewaard gebleven: de 98,3 m hoge Onze Lieve Vrouwetoren. De statige grachten, de middeleeuwse straatjes, de historische panden en de unieke muurhuizen geven de binnenstad een bijzondere sfeer. Een rondvaart door de Amersfoortse grachten vormt een leuke kennismaking met de stad. De Langestraat is de hoofdwinkelstraat, de Krommestraat het domein van de bijzondere winkels en boetieks.

Amersfoort veranderde in korte tijd van een ingeslapen provinciestad tot een dynamische stad met prestigieuze woonwijken (Kattenbroek, Vathorst en Nieuwland) en een nieuw winkelhart rond het St. Jorisplein. Het eigentijdse station, een van de drukste spoorwegknooppunten van Nederland, is het symbool van het nieuwe Amersfoort. Vanaf het station is het een straf kwartiertje lopen naar het hart van de binnenstad.

Bomenmuseum

Nationaal Bomenmuseum Gimborn bezit een wereldberoemde collectie loof- en naaldbomen. Ook zijn er speciale collecties, zoals het rodobos met rododendrons (bloeitijd mei), het tsugabos met de West-Amerikaanse woudreuzen, de heidetuin en de magnoliahoek. De inktfabrikant Max von Gimborn startte in 1924 met de aanleg van het bomenpark. In het park zijn drie wandelroutes (30-90 min.) uitgezet.

Nationaal Bomenmuseum Gimborn Velperengh 13 • apr-okt 8-19 uur, nov-mrt 10-16 uur • €8,50 • bomenmuseum.nl

Kaapse Bossen

Tussen Doorn en Maarn liggen de **Kaapse Bossen** (426 ha). De bossen danken hun naam aan de familie Swellengrebel die rond 1750 eigenaar van het landgoed werd. Het woeste heidelandschap deed hen denken aan de Nederlandse Kaapkolonie –het gebied rond Kaapstad in het huidige Zuid-Afrika – waarvan Hendrik Swellengrebel gouverneur (1739-1751) was. Van die heide is na de aanplant van naaldbossen weinig over. Vanaf de parkeerplaats aan de weg Doorn-Leersum zijn verschillende wandelingen uitgezet.

Een van de wandelingen leidt naar *Helenaheuvel*. De heuvel is vernoemd naar zijn oudste dochter Helena Johanna Swellengrebel (1730-1753). De theeschenkerij op de top van de heuvel biedt een aardig uitzicht over het laatste heiderestant. Vanaf de 25 m hoge **Uitkijktoren De Kaap** – gebouwd uit larikhout uit de Kaapse Bossen – op de top van de 53 m hoge Doornse Kaap zijn de Heuvelrug met de Pyramide van Austerlitz, de Domtoren in Utrecht en de Onze Lieve Vrouwetoren in Amersfoort als vaste bakens te zien.

*Uitkijktoren Kaapse Bossen.
Foto Wim ten Brinke*

Wandelen Kaapse Bossen

Start: P Kaapse Bossen, Leersumsestraatweg. *Lengte:* 5 km. *Markering:* rode paaltjes.

Doorn

Bus Veenendaal/Wageningen–Rhenen–Amerongen–Leersum–Doorn–Station Driebergen–Zeist–De Bilt–Station Utrecht Centraal (bus 50).

Eten en drinken *Châlet Helenaheuvel*, Sint Helenalaan 2, di-zo 10-18 uur, w|helenaeuvel.nl. Uitgebreide theekaart, gebak en lunch.

Moes- en Theetuin Bartiméus, Oude Arnhemsebovenweg 3, apr-okt di-wo en vr-zo 12-16 uur, nov-mrt wo en zo 13-16 uur. Koffie en thee op het moestuinterras.

Eet & Café Onder de Pannen, Maarnse Bergweg 1, di 11-17 uur, vr-zo 11-22 uur, restaurantonderdepannen.nl.